

FINNSAM-konferensen i Skålsjön hösten 1994

Av Tor Eriksson, Örebro

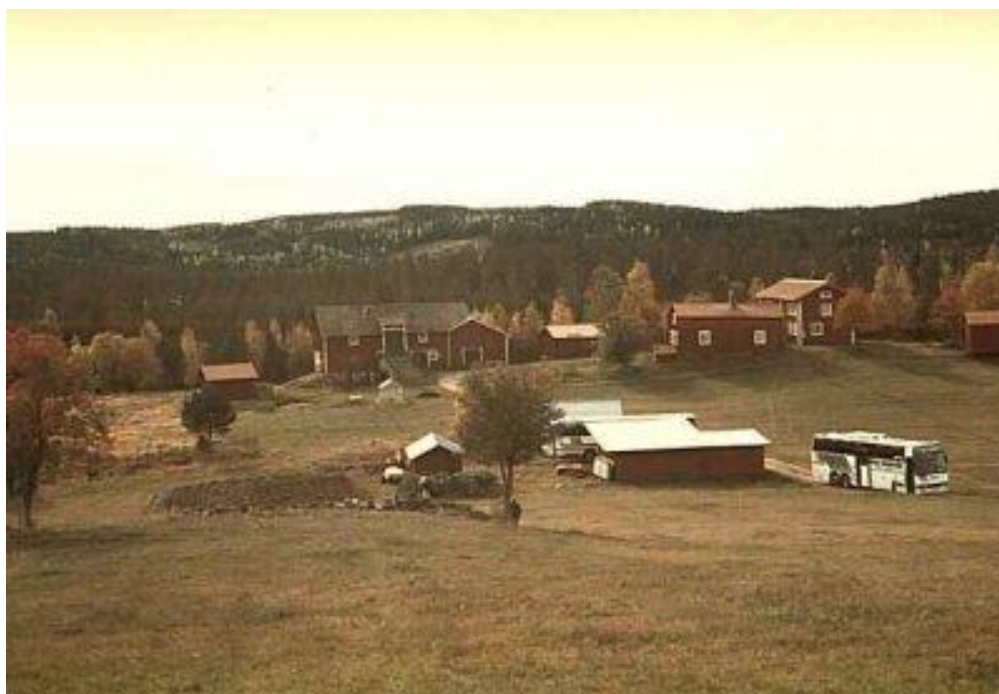

Fredagen den 30 september

Ett sjuttioal personer samlades på Skålsjögården i sydvästra Hälsingland. Höstens sammankomst blev den mest välbesökta av de konferenser som FINNSAM har anordnat. De flesta deltagare kom från Hälsingland och Dalarna, men en grupp hade åkt ända från Norge för att vara med den här helgen. Arrangörerna utsträckte förövrigt konferensen till tre dagar mot annars brukliga två.

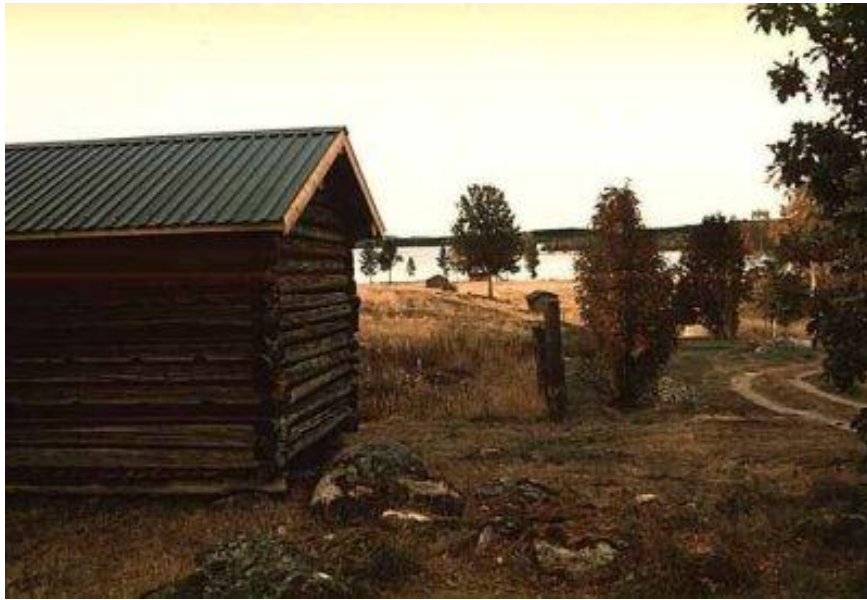
Efter en väl avnjuten middag på Skålsjögårdens förträffliga restaurang bar det i bussar av ut på Alfta Finnskog. Det var en utmärkt idé att åka i bussar istället för i egna bilar. Reseledaren kunde prata till alla i bussen på en gång, och man slapp den oändliga bilkaravanen. Ett annat bra initiativ från Maths Östbergs sida var att ta med mikrofon och högtalare på resan. Nu riskerade ingen att missa allt intressant som berättades om de platser vi besökte.

Turen gick först mot Tulpans, som tillhör Skålsjön. Det första nedsättningsåret för Skålsjön är 1598, vilket är den äldsta finnbosättningen på Alfta Finnskog. Framkomna till Tulpans gick vi upp på en höjd med en hänförande utsikt över trakten. Härifrån fick vi även en bra blick över Tulpans gård och ängslandskap som förresten är klassat som riksintresse.

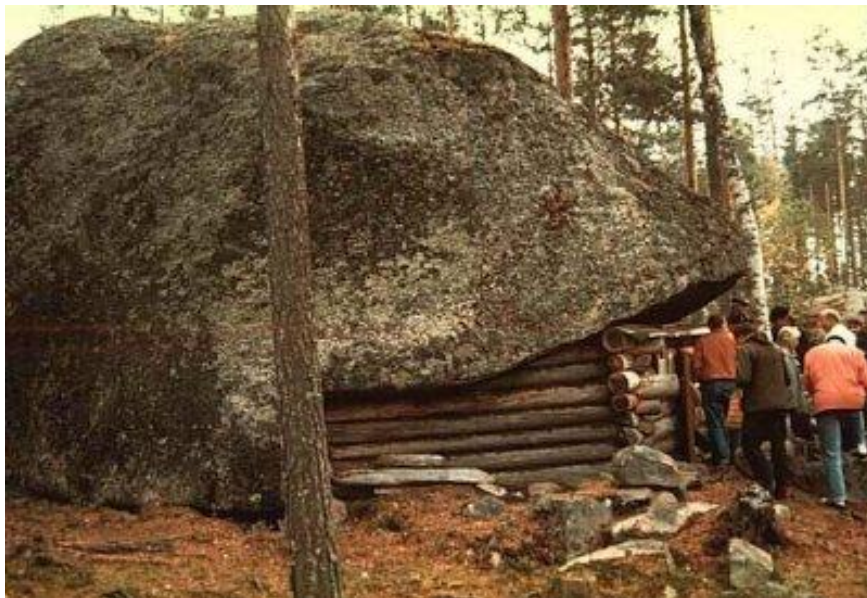
Tulpans finngård

Färden gick vidare förbi Norra Flät till Flätsbo. Det är en gammal fäbodvall, där de åldriga grå timmerhusen har bevarats. Här står bland annat en lövtorkningslada kvar från flydda tider. Vid Flätsbo har en gruva funnits, där man har brutit zink- och kopparmalm.

Flätsbo fäbodvall

Bussarna rullade vidare och plötsligt såg vi ett stort stenblock på vänster sida. Under blocket var ett hus upptimrat. Stenen användes således som tak åt den lilla stugan. Platsen kallas för Lappsten, efter en lappgubbe som bodde här på 1700-talet.

Lappsten

I finnbyn Gullberg bjöd Arne Fast och hans fru på kaffe med dopp. Byn Gullberg är en av de högt belägna finnbyarna i Hälsingland. Huvudgården har samma släkt brukat i rakt nedstigande led sedan den förste finnen kom hit 1613. Vårdparet spelade som tack för vårt besök "Livet i finnskogarna" på dragspel och fiol. Vi rundade sjön Mållången och Mållångstad, där den åtta och en halv mil långa sjöfärdleden över hälsingeskogen slutar. Sjösystemet på Alfta Finnskog har tidigare varit likt en skärgård med gårdar på en handfull öar. Till sist besåg vi Brattskure fäbodrar. Namnet kommer av den ovanligt branta och

sönderskurna ängden, (bratt = tvär). På vallen finns tre ladugårdsbyggnader bevarade. Även kogatorna med sina snedhagar har blivit kvar. Området är klassat som riksintresse för landskapsvård i odlingsbygd. Fäboddriften upphörde 1975, troligen som den sista fäboden på Finnskogen.

På fredagskvällen presenterade Maths med hjälp av diabilder de olika finnskogarna i trakten. Skålsjön ligger ju i Alfta Finnskog. Österut vidtar sedan Bollnäs Finnskog och Hanebo Finnskog. Söderut bortom dalgränsen ansluter Rättviks Finnmark. Sedan följer österut Envikens socken, med enda finnbyn Björnås, och Svartnäs Finnmark. Av allt som Maths berättade om kan nämnas det för sydvästra Hälsingland unika vallvaktarsystemet. För att lösa det stora problemet med manliga lösfinnar fick dessa arrendera fäbodvallen. Deras uppgift blev då att på olika sätt skydda och bevaka vallen samt vara vallägarna och kullorna behjälpliga.

En av meddarrangörerna, Roger Persson från Edsbyns museum, visade sedan ett par videofilmer han gjort. En film visade hur myrslätter bedrevs förr. Myrslätter var ett viktigt näringsfång inom boskapsskötseln. Under kvällen dukades även ett digert bokbord upp, där hågade köpare kunde botanisera bland verken. Kvällens sista föredrag hölls av Ronnie Engström från föreningen Finnskogens Vänner. Han studerar domböcker för Hanebo och Bollnäs Finnskog. Det skall bli en C-uppsats om sociala kontakter, giftermål etc., mellan svenskbygd och finnbygd.

Lördagen den 1 oktober

Efter en stadig frukost samlades vi för en innesittardag med ett intensivt föredragsprogram. David-Reino Svensson, från Finnskogsteatern i Bollnäs, inledde med några gymnastiska krumbukter. Han presenterade den levande teatern där publiken får vandra runt mellan spelplatserna. En kommande uppsättning syftar till att återspegla svedjebbrukets idkande. På Bollnäs Finnskog finns 34 byar. Rune Ryngbo redovisade via ombud sin forskning om dessa byar. Hittills har två av dem, Källåsen och Bocksjön, behandlats i skrift. Så småningom skall en bok komma ut om samtliga byar på Bollnäs Finnskog.

På Länsantikvariemyndigheten i Gävle arbetar Ingela Broström. Hon driver ett projekt om gästrikerior. En gästrikeria är en särskild typ av ria med avskiltigt ugnsrum. Projektet går ut på att hitta och vårda rior i Gästrikland. Man har nu påträffat ett tiotal bevarade rior, varav en med bibehållen ugn. Tyngdpunkten för byggnadstypen ligger i västra Gästrikland: i Järbo, Ockelbo och Ovansjö socknar.

Näst i tur stod Maud Wedin. Hon bidrog med sin forskning om finska ortnamn i södra Medelpad och norra Hälsingland. Hon använder sig av tre sorters källmaterial: lantmäterikartor (främst storskifteskartan från 1823), litteratur om finska ortnamn (t.ex. Julius Mägistes alster) och samtal med människor i den bygd som studeras. En sak man får tänka på som ortnamnsforskare är att ett ord kan ha flera betydelser.

Efter lunch vidtog några särskilda FINNSAM-ärenden. Lars-Olof Herou pratade om sitt arbete med finnbygdsbibliografen. Han sammanställer en förteckning över böcker, tidskrifts- och tidningsartiklar om skogsfinnar. Med hjälp av Christer Nilsson och Tor Eriksson skall registret sedan datoriseras. Lars-Olof sålde även en katalog över grundläggande finnskogslitteratur han tagit fram för FINNSAM.

Christer Nilsson redogjorde för datagruppens funderingar på en uppbyggnad av en databas. I samarbete med föreningen DIS, Datorhjälp I Släktforskningen, kan vi utveckla en bas för t.ex. släktforskning eller byggnadsforskning. En forskarkatalog är även på gång, där man kan anteckna sitt intresseområde.

Maths Östberg och Birger Nesholen rapporterade sedan om sina byggnadsstudier. Maths inventerar de finska byggnadstyperna rökstuga-bastu-ria runt om i Skandinavien. Hittills är 235 sådana hus funna, men nya exemplar dyker ständigt upp. Birger dokumenterar de hus Maths har hittat. Han samlar fotografier och uppmätningar för Gruetunets museum i Norge. För honom är även ruiner och bilder på byggnader som försvunnit viktiga ur dokumentationssynpunkt. Något som var och en kan bidra med är att ta reda på vilka byggnader som har förekommit i tidskrifter och hembygdsböcker under de senaste hundra åren. Sådana upplysningar är Birger mån om att få ta del av.

Arne Östman passade på att tacka värdarna för ett väl genomfört arrangemang, och särskilt fick Maths en eloge för sitt sätt att pussla ihop alla bitar i konferensen. Innan vi bestämde var vårens FINNSAM-konferens skulle hållas, tog vi en längre paus, för att gå ned och titta på Finnskogsmuseet.

Skålsjögårdens Finnskogsmuseum invigdes 1986. Det är ett av få skandinaviska museum i sitt slag. Man får först en presentation av finnkulturen i allmänhet, människornas liv och näringsfång. Här finns även en svedjerågsjärve utställd. Vi får veta lite om den bygd varifrån finnarna kom. Sedan kan vi vandra genom de skandinaviska finnskogarna från Ångermanland i norr till Norge i väster. Finnbygderna skildras med hjälp av foton, föremål och kartor. Från södra Hälsingland finns särskilt många föremål. Museet har också ett rikhaltigt bibliotek, där man kan läsa om den bygd som intresserar en. Två flyttade storhässjestolpar bildar portal för museet. I anslutning finns även ett rekonstruerat pörte och en badbastu. Under lördagen eldades bastun och på kvällen fanns det möjlighet för dem som ville att nyttja den. Jag tog ett uppfriskande ångbad.

Efter rundvandringen i Finnskogsmuseet återvände vi för att avsluta FINNSAM-mötet. Vi tog upp två frågor och som sekreterare valdes Tor Eriksson.

1. Nästa konferens

Timbonäs-Långenäs byalag står för konferens i Gräsmarks socken, Sunne kommun, under våren 1995. Datum är ej bestämt.

2. Övriga frågor

Angående en eventuell finlandsresa 1995 beslutade mötet att Seppo Remes får titta närmare på när resan skall ske och hur lång den skall bli.

Lördagen avslutades med underhållning. Ove Andersson från Arbrå berättade och visade bilder från sina resor bland sibiriska finno-ugriska nomadfolk på tundran och i taigan. Han gav en livfull skildring av sina möten med de olika folken, och av hur han blivit adopterad av flera stammar. Till sist återkom David-Reino Svensson med sin finnskogsteater. Han spelade bland annat upp livliga scener ur sin pappas barndom. Hans pappa och farbror hade en gång fiskat ål olovligt, för att få råd med ett par skor till sin syster.

Söndagen den 2 oktober

Vi packade våra väskor, åt frukost och lämnade våra rum. Sedan bar det i egna fordon av ut på finnskogen. Många kursdeltagare hade redan åkt hem, så kanske återstod knappt femtio personer den sista dagen. Vi for söderut mot Dalarna. Vid Svabensverk svängde vi av mot Björnås i Envikens socken. Till Björnås, den enda finnbyn i Enviken, kom den första finnen så sent som ungefär 1680. För att studera en s.k. finnkirkkogård traskade vi in i skogen till en öppen plats.

Ria i Bingsjö

Turen fortsatte sedan till Bingsjö i Rättviks Finnmark. Här gjordes ett längre uppehåll. I Bingsjö bodde människor i rökstuga till ungefär 1770-talet. Omkring hundra år senare slutade man bada bastu. I byn finns två ålderdomliga rior, vilka har haft uppsättningsbräden, att betrakta. Bymiljön är i sin helhet av riksintresse.

För en billig penning blev vi bjudna på middag hos Svea Pekkös. Till strömming, pastej och köttbullar kunde vi njuta av hembrygd enbärdricka. Till kaffet kopplade vi av med äkta Bingsjöisk spelmansmusik framförd av Pekkös Gustaf och Hjerp Erik. Sedan tågade vi ned för att under sakkunnig ledning bekanta oss med Danielsgården. Gården är rikskänd för sina dalmålningar från sent 1700-tal, utförda av Winter Carl Hansson från Yttermo i Leksand. Vi tackade Svea för hennes gästfrihet och vände kosan mot Finnbacka.

En sjö, belägen över fyrahundra meter ovanför havet gör Finnbacka unikt. Här pågick svedjebruk så långt fram i tiden som 1921 eller 1922. Konferensen avslutades i bystugan, en f.d. skola, där Finnbacka Bystugeförening sommartid driver serveringen Café Finnplögen. Föreningens ordförande, Olle Lindgren, bjöd på kaffe, som intogs med en hänförande utsikt över nejden ända bort mot Siljan. Efter kafferasten skiljdes vi åt och for var och en åt sitt håll.